

ДІЯЛЬНІСТЬ Т. ОКУНЕВСЬКОГО У ДЕРЖАВНІЙ РАДІ ПІД ЧАС ДРУГОЇ ТА ТРЕТЬОЇ КАДЕНЦІЙ (1907–1912 рр.)

© Мельник В.М., 2014

На основі широкої джерельної бази у статті розглядається діяльність Теофіла Окуневського як депутата Державної ради, розвиток українського парламентаризму у Відні та участь Т. Окуневського в ньому.

Ключові слова: Теофіл Окуневський, депутат, Державна рада, український парламентаризм, Відень.

This dissertation is a complex research of historical, ideological, and socio-political processes and phenomena, which directly influenced the formation of political beliefs of dr. T. Okunevskyi. On the basis of analysis of archive, published sources and specialized literature the author tries to clarify the historical circumstances of T. Okunevskyi's worldview formation, to characterize his role in Ukrainian parliamentarism development. He was also a member and founder of Russian and Ukrainian Radical Party and organizer of radical movement on Pokuttia territory. The research defines the meaning of T. Okunevskyi's activity for Ukrainian organizations development (societies such as "Prosvita" ("Enlightenment"), "Mishchanska Rodyna" ("Bourgeois Family"), "Besida" ("Conversation"), "Tovarystvo Kredytove" ("Crediting Society"), "Narodna Torhovlia" ("People's Trade"), "Narodna Spilka" ("Public Society), and for Ukrainian Radical Party in Lviv, Horodenka, and Kolomyia.

T. Okunevskyi started his social activity in Kolomyia, while studying at high school. He shaped his national beliefs very soon, while formation of his worldview, viewpoints and beliefs in socio-political and nationally-cultural spheres was even longer. T. Okunevskyi's turning into radical in 80s of XIX cent. was inspired by studying at Vienna University and his membership at Sich students society. It is here that his teachers and colleagues fostered real national spirit and patriotic views. T. Okunevskyi's character was highly influenced by his striving for cognition of everything new, unusual and interesting and this is how decisive the radical views were.

During popular assembly in Kolomyia, T. Okunevskyi delivers successful speech in front of his electors and this speech was the beginning of his political career. This is in Kolomyia Region that he was shaped as a politician and organizer of Ukrainian national movement in that region. T. Okunevskyi also showed his political position and attitude towards his compatriots during political agitation before the elections. T. Okunevskyi conducted agitation himself, he personally went from village to village of his election district and spoke about his program. This event characterizes him as a real people's ambassador. Being a deputy of Halychyna Seim and ambassador to the State Council (Reichsrat) T. Okunevskyi has not changed his political position of protecting the rights of his compatriots. Basic principles, for which he struggled, were as following: fair elections, new election law, studying in Ukrainian, opening of new educational establishments in Eastern Halychyna. The politician did not neglect church, land issues, and roads construction and repair. By his speeches T. Okunevskyi tackled and frequently solved the most pressing problems of Ukrainian society.

T. Okunevskyi was representative of Ukrainian national movement at the state level, meaning public and political figure at the level of state. He lived in Vienna, Lviv and Horodenka, he was two times elected as ambassador to Halychyna Seim and three times to the

Reichsrat, held senior roles in the most important Ukrainian societies and Ukrainian Radical Party. Along with this, he was active, dedicated public figure, worked a lot for the welfare of his compatriots, worked in many spheres of social and political life, he left autobiographic memoirs and political speeches.

The results of his civil activities were known to most of Halychyna people mainly of those districts, where he lived and worked. But on the scale of all Halychyna T. Okunevskiy was known first of all as a politician and only later as a lawyer. However, all his political successes do not diminish his social work. Okunevskiy was one of leading organisers, leaders of Ukrainian national movement in Halychyna, who tried to realize the idea of independent Ukrainian nation building.

Key words: T. Okunevskiy, deputy, State advice, Ukrainian parliamentarism, Vienna.

Постановка наукової проблеми та її значення. Наприкінці XIX ст. Русько-українська радикальна партія пережила кризу. Намітилися суперечливі тенденції, суть яких полягала в тому, що поруч з розгортанням радикального руху і охопленням ним трудящого люду дедалі більше виявлялася політична диференціація в її лавах. До цього призвели соціально-економічні, політичні й ідеологічні чинники, пов'язані з подальшим розвитком капіталістичного господарства, соціальним розшаруванням суспільства, виходом на політичну арену робітничого класу, піднесенням національної свідомості. Внутрішньопартійна боротьба викристалізувала три основні фракційні групи: власне радикальну, яку очолили Михайло Павлик, Кирило Трильовський, Лев Бачинський, соціал-демократичну на чолі з Романом Ярославичем, Миколою Ганкевичем, Михайлом Новаковським та національно-демократичну, якою керували Іван Франко, Євген Левицький, В'ячеслав Будзиновський, Т. Окуневський. У результаті такого розшарування розпочалася підготовка до створення нових політичних організацій [12, с.354]. Рух за об'єднання всіх лівоцентристських елементів, що стояли на самостійницьких позиціях, очолила народовська „Народна Рада” та група діячів, котрі стояли поза нею: Іван Франко, Михайло Грушевський, Євген Левицький та Володимир Охримович. 26 березня 1899 р. таке угруповання було створене під назвою Української національно-демократичної партії (УНДП) [11, с.32]. Біля її витоків стояли І. Франко, М. Грушевський, Ю. Романчук, К. Левицький, Є. Левицький, В. Охримович, В. Будзиновський та Т. Окуневський. Національна демократія зосереджувала у своїх лавах інтелектуальну еліту краю і через це зберігала провідні позиції в політичному житті українства [15, с.172].

Аналіз досліджень, публікацій із цієї проблеми. Зацікавленість історією політичного розвитку Галичини відображена у працях українських громадсько-політичних діячів та істориків на межі XIX–XX ст., зокрема К. Левицького [11]. За роки незалежності України опубліковано низку праць вітчизняних правознавців та істориків щодо окремих аспектів розвитку парламентаризму в Галичині. У цьому контексті значний інтерес становлять праці П. Арсенича [8], Н. Кобрин [9], І. Чорновола [15], Ю. Плекана [13].

Джерельну базу дослідження становлять неопубліковані матеріали Центрального державного історичного архіву України у Львові, зокрема фонди Крайового комітету, політичного товариства “Руська Рада”, Наукового товариства ім. Т. Шевченка. Значний комплекс джерел почерпнуто з періодики – москвофільської газети “Слово” та польських видань “Gazeta Narodowa”, “Dziennik Lwowski”, “Dziennik Polski”, “Tygodnik niedzielny”.

Слід зазначити, що тему виборів до Галицького сейму та передвиборчих програм галичан неодноразово досліджували й польські історики та науковці, такі як В. Фельдман (W. Feldman), С. Гродзіський (S. Grodziski).

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. На початку XX ст. українське суспільство у Східній Галичині все глибше почало усвідомлювати свої національні інтереси. Їх захищати було покликано українське парламентське представництво у

Державній Раді. Українські послы активно розв'язували політичні, соціальні, економічні та культурні проблеми галицького українства. Особливо гостра боротьба точилася між українськими та польськими депутатами навколо автономії Східної Галичини, господарського, мовного та культурно-освітнього питання [17, с. 5].

Реформа виборчої системи до австрійського парламенту стала переломним моментом в історії Галичини та Буковини, початком нового етапу визвольних змагань [18, s.46]. Перші вибори до Державної Ради на основі загального і рівного виборчого права були призначені на травень 1907 р. (14 травня – в сільських округах, 17 травня – в міських). Українські політичні партії, викриваючи традиційні під час виборів махінації польських шовіністичних кіл, провели активну агітацію в масах за кандидатури українських послів [3, арк.17]. Вибори змінили склад Державної Ради. Новообрана Палата Послів налічувала 516 членів, серед них українців – 32, поляків – 80, німців – 231, чехів – 107, італійців – 19, хорватів – 11, румунів – 6, сербів – 2. У Східній Галичині націонал-демократи одержали 17 мандатів, радикали – 3, соціал-демократи – 2, москвофіли – 5. Українська репрезентація у парламенті утворила Русько-український клуб чисельністю 30 послів [2, арк.56]. До фракції належали такі національні демократи Ю. Романчук, Є. Олесницький, К. Левицький, Т. Окуневський, Г. Цеглинський, Є. Петрушевич, О. Колеса, С. Дністрянський, В. Охримович, Є. Левицький, Т. Войнаровський, Д. Стахура, С. Онишкевич, В. Будзиновський, Й. Фолис, М. Петрицький та Т. Старух [6, арк.63].

У липні 1907 р. у новообраному парламенті українські депутати проголосили декларацію про державно-правовий статус русинів в Австро-Угорщині. В ній вони не лише висловили своє негативне ставлення до польських володарів краю і свою вимогу національної автономії, а й відкрито звинуватили австрійський уряд у співучасті в гнобленні українців.

На своєму засіданні від 5 липня 1907 р. Русько-український парламентський клуб прийняв програму діяльності посольського представництва, де зазначалося, що клуб займатиме стосовно Відня опозиційну позицію, доки не будуть створені належні умови розвитку для українського народу в Австрії.

Внаслідок проведення реформи виборчої системи до австрійського парламенту, українці отримали можливість демократичними методами відстоювати свої конституційні права. Їх можливості настільки зросли, що центральний уряд змушений був з ними рахуватися, зокрема найбільше він боявся обструкції русинами райхсрату. Угода українців з урядом сприяла зростанню їх впливу, водночас вона загрожувала порушити політичну автономію польського посідання в Галичині, оскільки давала Відню право втручатися у стосунки між двома народами [19, s.157–185].

Наприкінці 1907 р. австрійський уряд таки був змушений піти на поступки українцям. Він відреагував на промову українських послів і вперше визнав існування українського питання в імперії. Виступ українців також зустрів прихильне ставлення з боку німецьких та чеських депутатів. Зокрема уряд пообіцяв: 1) навести лад у галицькій адміністрації та притягнути до відповідальності винних у зловживаннях під час парламентських виборів урядовців; 2) сприяти проведенню виборчої реформи до Галицького Сейму; 3) полагодити справу урядової мови у громадах і провести чесні вибори до громадських рад; 4) відкрити дві українські кафедри в Львівському університеті; 5) надати українцям концесію на заснування банку у Львові; 6) надавати постійні субсидії для „Просвіти” та на фундацію „Народного Дому” у Львові.

Агітація перед виборами 1907 р. проводилася активно [1, арк.46], немало участь в ній взяла університетська молодь, “бо вона відчувала і розуміла, що від вибору якнайбільшого числа вишколених діячів до парламентарної репрезентації залежить здійснення домагань народу” [11, с.440]. 19 квітня 1907 р. “Народний Комітет” видав головну виборчу відозву до русинів, щоб ті виконали загальне і безпосереднє виборче право “Метою політичної діяльності наших народних заступників мусить бути боротьба в ім'я: народної самоуправи, горожанської свободи, господарської незалежності і питомого культурного розвою українського-руського народу в Австрії” [11, с. 440].

Результат виборів – 27 мандатів з Галичини і 5 з Буковини. У 1907 р. УРП здобула 3 місця, а після виборів 1911 р. мала вже 5 послів у Відні (Л. Бачинський, В. Стефанік, К. Трильовський, М. Лагодинський, П. Лаврук) та в Галицькому Сеймі – шість.

Дня 6 червня 1907 р. відбулась нарада Ширшого Народного Комітету національно-демократичної (народної) партії у Львові про створення одноцілого національного руського клубу в парламенті [11, с.440]. На цій нараді був присутній Т. Окуневський.

Українська парламентська фракція в перший день роботи Державної Ради, 20 червня 1907 р. оприлюднила політичну заяву – “Декларацію русинських послів парламенту відносно державно-правового статусу українського населення в Галичині та Буковині”. У ній йшлося про національно-територіальну автономію українських земель в австроугорській державі, лунав протест проти існуючої крайової автономії та “заступництва” українського народу протизаконними виборчими махінаціями [11, с. 35]. Під заявою підписалося 29 депутатів, серед них і Т. Окуневський.

Русько-український клуб розпочав свою діяльність з викриття виборчих зловживань галицької адміністрації, проте це питання не внесли до порядку денного. Тоді українці висловили протест у приміщенні парламенту, проспівали український національний гімн “Ще не вмерла Україна” і “Не пора”.

Відтак 5 липня 1907 р. клуб ухвалив документ: українські послі дотримуватимуться опозиції до уряду, доки не буде створено умови для самостійного розвитку галицького українства. Завдяки цьому документу центральний уряд здійснив певні зміни на користь українців, а саме: відкрито дві кафедри з українською мовою викладання у Львівському університеті, обіцяно матеріальну допомогу “Просвіті”, створено початковий фонд для українського парцеляційного банку, полегджено справи мови діловодства в громадах, обіцяно вплинути на вирішення сеймової реформи, тобто ліквідувати куріяльну систему виборів до Галицького Сейму. Реакція українських політичних сил на проголошені рішення Відня була позитивною [7, арк.126].

Дня 2 квітня 1908 р. розпочалася нова сесія парламенту. В ній передусім українські послі отримали перемогу в справі побору контингенту рекрутів. В цій справі в Раді виступав Т. Окуневський. Він підкреслив, що у нас армія не служить до охорони свободи, але для охорони гнету, бо в Галичині нема виборів без війська” [11, с.474]. У відповідь на такі слова адміністрація зобов’язалася боронити права усіх, а не лише охороняти владу. Палата послів підтримала вимогу уряду щодо збільшення контингенту рекрутів, але врегулювала відшкодування для родин резервістів, покликаних на військові справи.

У 1909 р. на чергу нарад палати послів д-р Євген Левицький виніс заяву про знесення міністерства для Галичини. І послі докладно охарактеризували роль міністрів для Галичини, що на кожному кроці намагалися зупинити розвиток нашого народу. Зокрема п. Окуневський посилався на мемуари міністра Земляковського, котрий щодо слов’янського конгресу з 1848 р. сказав: “Хто вірить чеській політиці, – мусить бути так само, як чехи, клеветником або дурнем”. Він зазначав, що не це зворушило чеських послів, бо за внесення українських послів голосували лише соціальні демократи. Так наочно Т. Окуневський проілюстрував неославізм [11, с. 514, 515].

Між урядовим польсько-німецьким блоком і слов’янською унією 8 червня 1909 р точилася справжня боротьба. Словенський посол о. Крек сказав, що послі з Кола Польського є не гідні називатися іменем народу, представниками якого були Словацький і Міцкевич, а п. Окуневський сказав, що “це не по християнськи, ані демократично, коли поляки допускаються до зради славянства” [11, с. 516].

У 1909 р. українські послі подали на розгляд Державної Ради термінове внесення посла Олександра Колесси і товаришів у справі розділу краюї шкільної Галицької Ради та виступили проти урядових планів і лояльної слов’янської Унії. Під час виступу Колесса почав говорити українською, на що віце-президент Штайпвандер зажадав, щоб той говорив про важливість справи, оскільки не розумів української, але визнати цього не хотів, натомість бажав скоротити виступ посла. Посли з урядової більшості пішли на переговори з президією Руського Клубу, до якого тоді входили К. Левицький та Т. Окуневський. Після Колесси виступив Окуневський, сказавши, що внесення наших послів є останньою обороною народу проти польського верховодства, а до соціал-

демократів сказав: „ви хочете для себе мати дешевше м'ясо, але що руський хлоп через це буде бідувати до загину, цього знати не хоче...” [11, с. 528, 529]. Т. Окуневський, підтримуючи виступ посла Колесси, намагався зменшити польський контроль над українською шкільною освітою, оскільки тут поляки всіляко намагалися завдати утисків україномовним школам та гімназіям.

Дня 11 грудня 1909 р. у палаті послів розпочалося перше читання торговельних угод з Румунією і балканськими державами щодо імпорту їхньої худоби на територію імперії. Австро-Угорщина мала виплатити відшкодування власним аграріям на підтримку годівлі і збуту худоби. Компенсація повинна була перейти в руки крайової галицької влади, проте німецькі та чеські послы зажадали призначити відшкодування безпосередньо їхнім господарським організаціям. Т. Окуневський та К. Левицький як члени президії Русько-українського клубу вирішили домогатися від Р. Бінерта виплати матеріальної допомоги для українських селян безпосередньо крайовому господарському товариству „Сільський Господар” у Львові, який очолював тоді Є. Олесницький. Врешті польським економічним організаціям було виділено 2/3 суми а „Сільському Господареві” – 1/3 [16, с.176].

Одним із найактуальніших питань суспільно-політичного життя Східної Галичини була ідея відкриття українського університету у Львові. Поляки ставили питання негайно визнати польський характер Львівського університету, тоді як українці наполягали на збереженні його утраквістичного статусу до заснування окремої вищої української школи у Львові.

Дня 2 лютого 1910 р. у Львові на запрошення голови українського парламентарного Клубу Ю. Романчука відбулася перша нарада українських парламентаристів. Приводом до скликання був політичний стан краю і держави, який визначався заходами польської політики проти нашого народу. На нараду прибули члени Палати панів і вірилісти, члени парламентарного Клубу, серед яких був Окуневський, члени галицького Клубу Галицького Сейму, буковинські парламентарі. На цій нараді було вирішено ухвалити такі напрямки подальшої роботи: забезпечення автономії для Східної Галичини та Північної Буковини, а також поділ всієї адміністраційної влади в обох краях [11, с.539].

„Дня 24 листопада 1910 р. промовляв Окуневський на конференції Клубових голів національних фракцій у парламенті та закидував урядові барона Бінерта, що він знає тільки чесько-німецький спір, а як українці протестують в Галицькому Сеймі, то уряд дає допомогу пануючій „кліці”, щоб вона мала засоби далі панувати над українським народом. На найближчій конференції президії сказав президент міністрів барон Бінерт, що справу рільничих підмог вирішив на користь українців та що не допустить до побудови каналів” [11, с.236]. Серед здобутків тогочасного українського представництва в парламенті варто зазначити: рільничі підмоги, визнання „Сільського Господаря” краєвою господарською організацією, стипендійний фонд на наукові студії для доцентів університету, а також значні державні дотації на культурні установи.

Рік 1911 для Русько-українського клубу був особливо важливим і відповідальним, адже підводилися підсумки роботи Державної Ради останньої каденції й вимальовувалися перспективи майбутніх виборів. Депутати - русини прагнули надати українському питанню загальнодержавного значення. Т. Окуневський разом з К. Левицьким, Є. Петрушевичем та Л. Цегельським видали окрему працю „Що робили наші послы в парламенті?/ Маніфест русько-українського парламентського клубу. Львів, 1911 р.”, в якій проаналізували діяльність української фракції Віденського парламенту за період попередньої каденції.

Навесні 1911 р. почалася парламентська криза – Державну Раду було достроково розпущено на підставі цісарського декрету, а нові вибори призначено на 19 червня 1911 р. Відтак 6 липня того ж року у пресі опублікували підсумки виборів, за якими в 28 округах краю було обрано 24 українських депутати. Т. Окуневський один із 18 націонал-демократів був вибраний послом до Державної Ради [8, с.35]. Створено український парламентський союз, до якого увійшли представники націонал-демократичної, радикальної партії та українські депутати від Буковини. Головою союзу обрали К. Левицького, а 16 липня 1911 р., заступником став Т. Окуневський. Існування трьох українських фракцій послабило роботу союзу і восени 1911 р. українська посольська фракція фактично розпалася [13, с.131–133].

Українське представництво в парламенті після виборів 1911 р. складало 29 депутатів, з них 24 депутати від Галичини і 5 від Буковини. Якщо розглядати партійне представництво, то знову ж тут була перевага представників націонал-демократичної партії – 21 мандатів, радикали отримали 5 місць, один від соціал-демократів та лише два мандати вибороли москвофіли. Серед депутатів були: 2 землевласники – М. Василько та А. Лукашевич, 3 судді – В. Сінгалевич, Л. Левицький, 2 селянина – П. Лаврук, Т. Старух, 3 священники – С. Онишкевич, 6 гімназійних та університетських професорів – Ю. Романчук, О. Колесса, С. Дністрянський, 11 адвокатів – К. Левицький, В. Бачинський. К. Трильовський та 2 журналісти [9, с.78].

У грудні 1911 р. посол Окуневський промовляв до бюджетної комісії в Палаті послів і цього разу “ударив на німців”, говорячи про те, що вони недавно виступили проти заснування італійського факультету, а це є ламанням слова і ганьбою для культури [4, арк.10]. Він зазначив, що те саме робиться в Галичині на підставі захопленого стану посідання, бо поляки не хочуть зрозуміти того, що на українській землі повинні бути україномовні школи, гімназії, університети.

Протягом 1912 – 1913 рр. українські парламентарі: М. Василько, Т. Окуневський, Л. Бачинський, Андрей Шептицький як з парламентської трибуни, так і в приватних розмовах з австрійськими урядовцями постійно піднімали питання про виборчу реформу до Галицького Сейму та питання відкриття українського університету у Львові. Лише на початку 1914 р. українцям вдалося досягти згоди з польською сеймовою більшістю щодо відкриття українського університету, а також узгодити питання щодо утворення двомандатних виборчих округів у Галичині. Однак події Першої світової війни не дали можливості українцям реалізувати на практиці, досягнуті ними важкою багаторічною політичною боротьбою поступки з боку польської адміністрації та офіційного Відня в галузі виборчих прав.

Дня 20 лютого 1913 р. в Городенці відбулося вже друге поспіль політичне віче. Про політичний стан українського народу говорив Т. Окуневський. Він наголосив, що, „нарид не вдовольняється цісарями і королями, але сам собою хоче рядитися і бути своїм власним паном. І нині русини підносять голову” [14]. У своїй промові посол розповідає про роботу послів у Сеймі, а також пояснив, чому не розглядаються справи з приводу відкриття університету, театру, школи, „бо тепер важніша справа – справа зміни виборчої ординації, якщо її програємо, то програємо на довгі роки”. Так закінчив промову посол Окуневський, якого через відвагу поляки прозвали, „Вавельським смоком” [12, с.358]. Через деякий час, 21 березня 1913 р. відбулося третє політичне віче в Городенці [5, арк.57]. На цьому вічі звітував про свою посольську діяльність Т. Окуневський [14].

Початок війни призвів до того, що українські сили 1 серпня 1914 р. утворили у Львові Головну Українську Раду, яка виступала координатором української національної політики.

Після окупації у вересні 1914 р. російською армією галицьких земель керівники українських політичних партій перемістилися до Відня. Головна Українська Рада об’єдналася зі Спілкою Визволення України та у Загальну Українську Раду. До її складу ввійшли делегати всіх українських галицьких і буковинських партій. ЗУР налічувала 29 осіб. До її керівного органу входили Т. Окуневський, К. Левицький, Є. Олесницький та інші відомі політики. До грудня 1916 р. ЗУР координувала роботу українських суспільно політичних об’єднань за кордоном, у Східній Галичині та Наддніпрянській Україні.

Отже, посольська діяльність Т. Окуневського у Віденському Сеймі стала логічним продовженням парламентської праці у Галицькому Сеймі. Завдяки його активності, працьовитості та наполегливості неодноразово вдалося привернути увагу центрального уряду до українців в Галичині. Рішучі заяви та численні запити Т. Окуневського стосувалися саме найбільш важливих питань галицького українства. Об’єктом його критики були виборчі махінації місцевої влади і польських кіл, з приводу чого він часто виступав з промовами. Неодноразово посол доводив неконституційність існування міністерства для Галичини, вимагаючи на засіданнях його ліквідації. Т. Окуневський підтримував основну політичну вимогу галицьких українців – відділення Східної Галичини в окрему національно-адміністративну одиницю. Посол завжди був прихильником ідеї відкриття українського університету у Львові. Однак найбільше зусиль в австрійському парламенті він доклав для відстоювання інтересів галицького селянства. У роки війни логічним продовженням

посольської праці Т. Окуневського стала участь в утворенні та роботі ЗУНР. Завдяки своєму багатому досвіду громадсько-політичної роботи та високому інтелектуальному і культурному рівневі видатний політик відіграв важливу роль у діяльності української фракції австрійського парламенту. Т. Окуневський є взірцем європейського парламентарія, політика, який розумів важливість парламентаризму для успішного розвитку народу. Будучи фаховим юристом, адвокатом, він усвідомлював першочергове значення закону для покращення економічного, соціального, культурного стану найширших верств народу. Т. Окуневський був українцем, свідомим єдності всього українського народу, без огляду на кордони, і європейцем, який не мислив розвиток рідного народу поза загальноєвропейським розвитком.

1. Центральний державний історичний архів України у Львові, Ф. 146. (Галицьке намісництво), оп. 10, Спр.133 (Газетні повідомлення, відозви і інші матеріали про хід виборчої кампанії в Галичині в зв'язку з виборами до Державної Ради в 1907 р.), 58 арк. 2. Центральний державний історичний архів України у Львові, Ф. 146. (Галицьке намісництво), оп. 10, Спр.185 (Інформації староств про висунання кандидатів у депутати до Державної Ради та хід виборчої кампанії у повітах Галичини [1907 р.]), 14 арк. 3. Центральний державний історичний архів України у Львові, Ф. 146. (Галицьке намісництво), оп. 10, Спр.189 (Інформації староств про розгортання виборчої кампанії з прикладенням відозв, звернень, донесень і ін. [1907 р.]), 25 арк. 4. Центральний державний історичний архів України у Львові, Ф. 146. (Галицьке намісництво), оп. 10, Спр.504 (Відомості про результати виборів у Державну Раду по виборчому округу № 64 (судові райони: Коломия, Снятин, Жаб'є і ін.) Т. І. [1911 р.]), 77 арк. 5. Центральний державний історичний архів України у Львові, Ф. 146. (Галицьке намісництво), оп. 10, Спр.587 (Розпорядження, рапорти і інші матеріали про надзвичайні заходи і зловживання властей у Городенківському повіті напередодні і під час виборів та розслідування цього зв'язку з протестами), 46 арк., 6. Центральний державний історичний архів України у Львові, Фонд 165 (Крайовий комітет, м. Львів), оп. 2, Спр.587 (Донесення Намісництва про вибори депутатів Крайового Сейму [1889 р.]), 77 арк., 7. Центральний державний історичний архів України у Львові, Ф. 328 (Редакція „Української Загальної Енциклопедії”), оп. 1, Спр.103(Біографія Окуневського Теофіла), 122 арк. 8. Арсенич П. Засновник „Січі” Кирило Трильовський / П. Арсенич. – Івано-Франківськ, 2000. – С. 76. 9. Кобрин Н. Родовід Окуневських / Н. Кобрин // *Визначні постаті України: Андрій Чайковський, Теофіл Окуневський*. – Львів, 2010. – С.197. 10. Левицький К. *Історія політичної думки галицьких українців* / К. Левицький // *Зоря Галицька*. – 1848. – 15 трав. – С.21. 11. Левицький К. *Українські політики. Сильветки наших давніх послів і політичних діячів 1907–1914 рр.* / К. Левицький. – Львів, 1936. – С.42–45. 12. Марунчак М. *Дир. Михайло Бараник / М. Марунчак // Городеничина. Історико-мемуарний збірник*. – Нью-Йорк; Торонто; Вінніпег, 1978. – С.583. 13. Плекан Ю. *Українські депутати австрійського парламенту (XIX – поч. XXст.)* / Ю. Плекан // *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія: Історія. Політичні науки. Міжнародні відносини*. – Чернівці: Рута, 2008. – Вип. 376–377. – С.131–133. 14. *Телеграми з виборів* // *Діло*. – 1897. – №53. – 4(17) берез. 15. Чорновол І. *Як обирали депутатів Галицького Сейму* / І. Чорновол // *Львівська газета*. – 2006. – № 55(861). – 24 берез. 16. Чуйко І. *Євген Олесницький: сторінки життяпису. Історико-біографічний нарис* / І.Чуйко. – Тернопіль, 2005. – 271 с. 17. *Що робили наші послы в парламенті? // Маніфест русько-українського парламентського клубу*. – Львів, 1911. – С.5. 18. *Stenographifches Protokoll. Baus der Abgeodneten. XV. Sellion. Sikung, am 23 September 1898. S.511* // <http://alex.onb.ac.at/cgi-content/annoshow-plus?seite=001300020000>. – 2011. – 22 листоп.